

YAYGIN EĞİTİM BAĞLAMINDA SOSYO-KÜLTÜREL İŞLEVLERİ AÇISINDAN KÖY ODALARI: KASTAMONU ÖRNEĞİ

Ali Osman ABDURREZZAK*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı sosyo-kültürel açıdan bireyin eğitim ihtiyacının karşılanmasında önemli yere sahip sözlü ve yazılı aktarımın tarihsel kronolojisine göre yazısız kültür kodlamalarının gerçekleştiği köy odasının bir yaygın eğitim kurumu olduğunu ve işlevlerini ortaya koymaktır. Türk Kültüründe eğitimin önemini ilk yazılı anıt olan Orhun kitabelerinde bahsedilmesinden yola çıkarak eğitimin resmi kurum ve kuruluşlardan önce toplumsal bir reaksiyon olarak kendiliğinden ortaya çıkma gerekliliği bir milletin gelişimi, değerleri, kültürü için başat bir olgu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda eğitimin yaygın olarak gerçekleştiği süreçte küçük yaşam alanları olan köylerdeki sosyal buluşma mekânı olan köy odalarının işlevleri ve eğitime sağladığı katkılar Kastamonu örneğinden yola çıkarak yapılan alan araştırması sonucu alt başlıklar halinde ele alınmış olup niteliksel verilere ulaşılmıştır. Köy odalarında büyükten küçüğe doğru olan bilgi, görgü, gelenek aktarımının toplumda kabul gören davranışlara sahip birey yetişmesine katkı sağladığı ve beşeri değerlerin temellerini oluşturduğu görülmüştür. Geleneğin değişimle iç içe oluşu düşünüldüğünde günümüzün teknolojik gelişmeleri ile köy odaları da nostalji unsuru haline gelmiştir. Teknoloji çağının kültürel değerlere karşı olumsuz etkisine olumlu bir ivme kazandırabilmek için köy odalarının işlevselliğini sağlayacak öneriler getirilerek hayatımızda daha fazla yer eden yaygın eğitim ihtiyacına cevap aranmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yaygın eğitim, sosyo-kültürel, köy odası

THE VILLAGE CHAMBERS IN THE CONTEXT OF NON-FORMAL EDUCATION IN TERMS OF SOCIO-CULTURAL FUNCTIONS: A CASE STUDY OF KASTAMONU

ABSTRACT

The aim of this study is to find out that the village chamber in which unwritten culture codes take place according to historical chronology of oral and written transmission has an important role in fulfilling education requirement, is a non-formal education institution and its functions. It is seen that the need of education's arrival by itself as a social reaction before formal agency and institute is a principal fact for development, values, culture of a nation starting from the fact the importance of education was mentioned in Orkhon Inscriptions which is the first written source. In this context the functions of village chambers which a social meeting place in the villages that are small life space and contributions to education based on Kastamonu case the qualitative data has been got by discussing in case of the subtitles as a result of the field study during the process of informal education. It is seen that transformation of information, manners, tradition contribute the education of a person has accepted behaviours and form basics of human values. The village chambers has become a nostalgia element because of today's technological developments when it is thought that tradition and change are together.

Keywords: Non-formal education, socio-cultural, village chamber

GİRİŞ

İnsanın hayatının şekillenmesine etki eden en önemli unsurlardan biri eğitimidir. Zamansal farklılıklara göre değişime uğrayan eğitim insan davranışlarında olumlu ve kalıcı etkiler yapabilmek için sağlanmaktadır. Tarihten bugüne süregelen eğitimin amaçları şekil itibariyle yeni toplumsal süreçlere adapte edilse de temelinde aynı unsurları içermektedir. Türk yazılı kaynaklarında eğitime verilen önemin üzerinde durulan ve tarihi süreç içerisinde eğitimin kurumsal çerçevede verilmeye başlandığı zamanlar ayrıntıları ile ele alınan Cahit Binbaşıoğlu'nun (2009: 16-22) "Türk Eğitim Tarihi" adlı çalışmasında Orhun yazıtlarında kişilik ve karakter hakkında verdiği bilgi, iyi birey olmanın temelinde yatan eğitime vurgu yapması açısından önem arz etmektedir. Aynı şekilde Divan-ü Lügat'it Türk, Kutadgu Bilig, Divan-ı Hikmet, Yunus Emre Divanı, gibi eserlerde de eğitim açısından son derece önemli bilgiler yer almaktadır. Geçiş

* Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümü, Öğretim Üyesi, ali-37@hotmail.com

dönemi eseri olma özelliği taşıyan Dede Korkut Hikâyeleri içerisinde eğitime verilen önem de açıkça görülmektedir. Dede Korkut Kitabındaki “Kazan Beyin Oğlu Uruz’un Tutsak Olduğu Boyu” anlatımı çocuğun eğitimi konusunda büyüklerini örnek aldığını göstermektedir. On altı yaşına gelmesine rağmen bir oğulun yay çekmemesi, ok atmaması, ata binmemesi hoş karşılanmadığından Kazan Beyin, oğlu Uruz’a karşı siteme karşılık “bu hünerleri oğul atadan mı görür, öğrenir? Yoksa atalar, oğuldan mı öğrenir? Ne zaman sen beni alıp kâfir serhaddine çıkardın? Önümde kılıç çalıp baş kestir? Ben senden ne gördüm ne öğrendim?” sözleri ile Uruz’un babası Kazan Bey’in eğitimine ihtiyaç duyduğuna işaret etmektedir (Ergin 1964: 48). Bu durum eğitimin küçük yaşlarda başladığına bir örnek teşkil etmekte olup yukarıda bahsettiğimiz Türk kültürünün önemli eserlerinde de saygı, sevgi, hoşgörü, yardımlaşma, ahlak, alçakgönüllülük, misafirperverlik, gibi konulara vurgu yapılarak eğitimin önemini altı çizilmektedir. Türk eğitim süreci içerisinde sözlü ve yazılı kültür çağlarında insani ihtiyaçlardan doğan eğitimin “Türk Dünyasının, özellikle İslamiyet’ten sonra yaygın bir eğitim geleneğine ve atmosferine sahip olduğu” gözden kaçmamalıdır (Özgüneş 1987: 19)

Belli bir program dâhilinde resmi ortamlarda kabul gören davranışların kazandırılması tek başına yeterli olamayacağı için bireyin şahsi gelişimde bulunması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Dib (1988: 305) “müzeleri, bilimsel fuar ve sergileri ziyaret etme, eğitim veya bilimsel konu üzerinde görsel ve işitsel basını takip etme, bilim, eğitim, teknoloji hakkındaki metinleri okuma, bilimsel yarışmalar katılma, konferanslarda yer alma gibi aktiviteleri içermekte olup öğretici ve bilimsel oyunlardan biyografi, bilimsel haberler gibi okumalar, deneylere kadar informal eğitimin çevrelediği birçok durum ve aktivite” varlığından söz ederken resmi olmayan eğitim kapsamında günlük yaşantı içerisinde bireyin kendini kültürel açıdan bilinçli ve bilinçsizce geliştirdiğine işaret etmektedir. Geçmişten günümüze küçük guruplardan büyük guruplara doğru bir geçiş yaşanmakta ve sosyalleşen bireyin eğitimi de farklı bir sürece girmektedir. Dolayısıyla aynı ortamda küçük guruplar halinde maddi ve maddi olmayan kültürel unsurların aktarımları farklı ortamlarda gerçekleşmeye başlamış ve birey yapacağı her farklı faaliyeti için ortamın sosyal atmosferine uyum sağlamak zorunda kalmıştır.

Bu bağlamda bilinçli olarak halk eğitimi kapsamında “Türk Ocakları (1912), Halk Dershaneleri (1926), Millet Mektepleri (1928), Halkevleri (1932) ve Halk Odaları (1939)” açılarak okuma yazmanın yanında milli benliği, memleketin siyasi, iktisadi ve içtimai her alanda yükseltmek için kurulmuş sosyo-kültürel mekânları (Kırpık 2012: 286-292). Bunun yanında eğitimin yanında öğretimin de yapıldığı aydınlanma eleştirel düşünmenin temellerinin atılıp, ilmi gelişmenin sağlanabildiği sosyal mekânlar olarak işlev görmüş “köy halk odaları” belli bir örgütlenme ile çalışma planı dâhilinde açılan kurumlardan biri olması da halkın yararlanabileceği çeşitli kültür faaliyetlerinin yer aldığı teşkilatlanmalar olarak görev yapmıştır (Tuğrul 1946: 8).

Teknolojinin henüz egemen olmadığı zamanlarda “bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara sahip olan ve iş bu kanunla kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlık” olan köylerde kolektif düşünme ve ortak hareket etmeye örnek teşkil edecek, köy halkının ihtiyaç duyduğu sözlü iletişimin eğitimsel işlevini ortaya çıkaracak köy odaları sosyo-kültürel açıdan üstlendiği rollerle büyük öneme sahiptir (Köy Kanunu 1924, Madde 7).

Köy odası, köy halkının yaşam alanlarından biri olması ve burada kültür olgusunun sosyal varlık olan insan tarafından, dayanışma, paylaşım, iletişim gibi sosyal çevrede olmazsa olmaz kavramların yaşanması açısından önem arz etmektedir. Görülüyor ki, köy odası ve köy hayatının sosyal, kültürel yönleri ile köy halkının bir araya geldiği kavşak noktası özelliği taşımaktadır. Köy odaları sosyo-kültürel yaşam açısından özellikle toplum içerisinde kabul görmüş kazanımlar, davranışlarını sağlandığı iletişimsel eğitim ortamları olarak görülmelidir. Köy odaları bireyin birlikte

hareket edebilir şekilde yetişmesini sağlamıştır. Yaygın ve örgün olarak gerçekleşebilen eğitim bağlamında köy odası da birer yaygın eğitim ortamı olarak düşünülebilir çünkü köy halkının eğitim ihtiyacının karşılanması yanında da öğretimin de informal olarak yapıldığı köy odaları ahlaki değerler, birlik-beraberlik olgusu, hukuki çözümler, eğlence gibi kültürel öğelerin yer aldığı sosyal paylaşım ortamlarıdır. Çobanoğlu'nun (2008: 18) "kültür insanların biyolojik kalıtımlarının ötesindeki ihtiyaçlar, doyumlar ve doyumsuzlukların şekillendirdiği ve insanların öğrenme yoluyla kazandığı, edindiği, inşa ettiği maddi ve manevi birikimi, değerleri, yönelimleri, duygu ve düşünce dünyaları, sosyal davranışları, teknolojileri ve sanatlarının tamamını ifade eden ve doğaya eklenmiş yaratmalar, donatmalar bütünüdür" olduğu ifadesi ile iletişimin sağlandığı bir merkez konumunda olan köy odasının kültür hayatında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere, "sözlü kültürün en canlı örneklerini bulabileceğimiz yerlerden biri de köydür" (Rahimguliyev 2006: 65). Ekin biçme, çift sürme, mısır soyma, balya yapma gibi pek çok imece usulü çalışma "sözlü kültür ürünlerinin doğması ve yaşamasını sağlayan ikinci derece ortamlardır" (Kılınç 2005: 90). Sözlü kültür aktarımının temelinde tarihi, edebi, coğrafi aktarımlar yer aldığı için köy odasının eğitimsel işlevi söz konusudur. Ancak küresel değişimler ile birlikte değer yargılarının da değişmesi eğitimin sağlayıcısı ve alıcısı bağlamında farklılaşmalara neden olmuştur. Sosyo-ekonomik faktörler ile hızla değişen dünyada geliştiği sanılan bazı değerler kültürel bozulma çarkının dişlisi haline gelmektedir. Engellenemez bir biçimde hızla gelişen teknoloji ile birlikte televizyon, cep telefonu gibi görsel ve işitsel medya araçları aile eğitimine zedeleyerek örgün ve yaygın eğitimi de olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla toplumsal değişim süresi göz önünde bulundurularak köy odalarının zamanla eski önemini kaybettiği açıkça görülür. Buna rağmen özellikle küçük yerleşim yerleri olan köylerin iletişim merkezi görevini üstlendikleri ve köy halkının odalara katılma zorunluluğu olmadığı halde birlik ve beraberlik, imece, eğlence, eğitim gibi insani ihtiyaçlar ile katılımın sağlandığı açıkça görülür. Bütün bu sosyal davranışların altında "doğru eğitimsel tecrübe" yer almadıkça ideal insan tipi meydana gelemez (Lee 1915: 3). Bu yüzden sosyal yapı içerisinde kabul görmüş davranışların elde edilmesi beklenmektedir.

Bu çalışmada Anadolu'daki köy odaları ortak işlevlere sahip olduğu tespit edilip Kastamonu köy odaları üzerine yapılan alan araştırması ile örneklem oluşturulmuştur. Bu yöntem ile köy odaları gibi ulutulmuş ve unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerlerimizin farkındalığını artırarak kendini sürekli yenileyen geleneğin içerisindeki yerinin korunabilmesinin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Eğitim ailede başlayıp okulda devam ettiği gerçeğine ilaveten köy kültüründe eğitim erkek aile büyüklerinin zamanlarının çoğunu harcadıkları köy odalarında verilmektedir. Büyüğe saygı, küçüğe sevgi ortamının yer aldığı köy odaları gençlere öğretilen davranış kuralları ile birer sosyal kontrol mekânlarıdır.

YÖNTEM

Tarihte önemli bir yere sahip olan Kastamonu iline bağlı köylerde yer alan köy odalarının işlevlerine ve yöre kültürüne bakarak, günümüzdeki durumunu tespit etmeye çalışmak daha doğru bir yöntem olacaktır. Genel olarak köy odalarının görünen işlevlerinden bahsettikten sonra, bu çalışmanın yapıldığı yöre ve izlenen yöntem hakkında da bilgi vermek, perde arkasında kalmış işlevlerin daha iyi anlaşılmasına ışık tutacaktır.

Köy kültürü içerisinde yer alan köy odaları üzerinde çalışırken alan araştırması yöntemini kullanarak, gözlem ve mülakat yolu ile araştırmaya devam etmek öncelikli durumdur. İncelemenin temelinde köy olgusu yer aldığından, gidilen köyün kültürü ile doğrudan ilişki kurmak, diğer bir deyişle saha çalışması yöntemini kullanmak gerekmektedir.

Bu çalışma da bu tür bir araştırmayı beraberinde getirmiştir. Gidilecek köyler önceden kararlaştırılmış ve o köyde önceden yaşamış kişilerden ön bilgiler almak suretiyle saha çalışmasına başlanmıştır. Bu çalışma kapsamında Daday ilçesinin Karapınar, Fasillar, Koçcugaz, Karacaören, Bayramoğlu, Akkirpi, Çavuşlu, Araç ilçesinin Serdar ve Kavacık, Cide ilçesinin Çataloluk ve Pınarbaşı ilçesinin Karafasılı köylerinde saha çalışması yapılmıştır. İnceleme safhasında, farklı yaş gurupları ile görüşmeler yapılmıştır. Böylece, karşılaşılabilecek bilgi farklılıklarından yola çıkarak, köy odalarının işlevlerindeki değişimin zamanla ne tür bir süreç izlediği görülmüştür. Çalışma esnasında alan araştırması yöntemi dışında, kaynak çalışması ile de köy odalarının işlevleri kapsamında yer alan pek çok alt başlıklar benzerlikler ve farklılıklar belirtilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bazı bilgiler, bulunduğu toplum içerisinde, sunulduğu mekânlar dâhilinde, kaynak kişilerden elde edilmiştir.

“Derleyici anlatıcının lehçe hususiliklerine tamamıyla bağlı kalmak zorunda değildir” (Başgöz 1986: 292). Bu yüzden görüşme yapılan kaynak kişilerden edinilen bilgiler, çalışmaya aktarılırken şive farklılıklarına yer verilmemiştir. Ancak yöreye ait kullanılan araç-gereçlere verilen isimlerin ne manaya geldiği belirtilmiştir. Mahalli kelimelerin yapısında değişiklik yapılması da iyi olacağını belirten Başgöz (1986: 292) “kibrit yerine ılışgan” kullanıldığını söyleyerek, bunun aynen yazılmasını ve yanına manasının koyulmasının doğru olacağını belirtmektedir. Böylece yapılan görüşmelerde, yöresel söylemlere sahip kelimelerin yanına anlamları da yazılmıştır.

Metin ve bağlam merkezli olmak üzere iki tür “temel paradigma” olduğunun belirtmesi sosyal süreç içerisindeki insanın sosyal ilişkiler bağlamında iletişim kurarak varlığını sürdürmesi gerçeğinden yola çıkarak, bağlam merkezli halkbilim kuramlarından olan öncülerinden “Malinovski” ve “Bronislaw Kaspar”ın haricinde “A. Reginanld Radcliffe-Brown”, “R. Thurnwald” ve “Ruth Benedict” yaptığı işlevsel halkbilimi kuramından yararlanılmıştır (Çobanoğlu 2000a: 40).

Umay Günay’ın “bir folklor bilim adamı öncelikle kendisinin bir kültür araştırmacısı olduğunun bilincine varması gerektiği” (Günay 2009: 144) ifadesinden yola çıkarak, halkbilimi alanındaki her bir çalışmanın şüphesiz kültürel bir yöne sahip olacağı söylenebilir. Köy odalarının da işlevlerinden bahsederken sosyo-kültürel işlevleri bağlamında yazılı olmayan eğitim prensipleri temel alınarak özellikle yaygın eğitime sağladığı katkı ayrıntılı olarak ele alınacak ve niteliksel veriler elde edilecektir. Halk kültürü unsurlarından olan köy odaları, sadece kaynak taraması ile sağlam temeller üzerine oturabilen bir çalışma olamayacağından, halkbilim araştırmacısının görevlerinden biri olan, alan araştırması yapılmak suretiyle araştırmacının maksadına uygun bir biçimde çalışma sürdürülmeye çalışılmıştır.

1.Kastamonu Köy Odalarının Sosyo-Kültürel İşlevi

Sosyal ve kültürel açıdan bir arada olma isteği öncelikle barınma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Etraftan gelecek tehlikelere karşı kendine muhafaza etme, mahremiyetini koruma, belli ihtiyaçlarını karşılama gibi durumlardan dolayı dört duvarla çevrili bir mekân elzem haline gelmiştir. Varlığının sürekliliği, birlik, beraberlik, paylaşım gibi ihtiyaçlarda kültürel çerçeve içerisinde belli bir mekânın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Görünen yanı ile mekân kavramın, aynı zamanda “maddi-manevi kültür birikimini içeren bir boyutu” da vardır (Çopuroğlu 2003: 47). Anlaşılacağı gibi, kültür aktarımının sosyal ortamda gerçekleştiği temel mekânların varlığından söz edilmektedir. Ev, köylünün toplu olarak buluşma noktaları, köy odaları gibi mekânlar da sosyo-kültürel boyutların yaşandığı yerlerdir. Böylece barınma psikolojisi içerisinde olan insanın, bir araya geldiği toplumsal mekânların fiziki yapılarının yanında, sosyolojik olarak da incelenmesi gerekir.

1.1.Birlik-Berberlik Sağlama İşlevi

Türklerde birlik beraberlik içerisinde olma ruhu, yardımlaşma, dayanışma geleneği, misafirperverlik özelliği geçmişten bugüne süregelen kültürel bir olgu olması, bu özellikleri bünyesinde barındıran Türk insanının sosyal çevre esasına göre de ne kadar duyarlı olduğunu gösteren bir durumdur. Örneğin; Koççugaz köyü sakini Hüseyin Öztürk cenaze olduğunda, köy halkından para toplanıp ortak erzak tedarik edilmek suretiyle yemek yapıp, cenaze sahibi adına yemek verildiğini söylemektedir (Kişisel iletişim 26 Temmuz 2010). Bu durumun Fasıllar, Çavuşlu, Karacaören gibi köylerde de aynı şekilde olduğunu ileri süren H. Öztürk'ün açıklamasından yola çıkarak, günümüzde böyle bir uygulamanın çoğu köyde devam ettiği söylenebilir. Bir bakıma toplanma odası olan "toplumsal ilişkilerin kurulduğu" köy odaları birlik, beraberliğin sağlandığı yerlerdir (Çınar 1991: 63).

Sosyal etkileşimin kuvvetli olduğu köylerde her ev birbirleriyle münasebet içerisinde. Birlikte imcece usulü ile çalışan köy halkı, içtimai ve iktisadi her türlü bağılıklardan dolayı samimi bir ortamın doğmaması imkânsızdır. "Köylünün örf ve gelenekleriyle belirlenmiş görevleri mecburi kılmak çoğu defa fayda yerine zarar da verebilir" (Türkdoğan 1977: 175). Dolayısıyla, eğer köy halkı gönüllü olarak kendi imkânları ile köy odası yapmak istiyor ise yapabilmıştır ve yapmalıdır. Bu davranış, bizim kültürümüzün bir parçası haline gelmiş, toplum yararına imcece usulü bir yapı inşa etme geleneğinin bir göstergesi olmuştur. Köy, büyük bir aile anlamına gelir. Nasıl ki, ev ahalisi ailesini, ayakta tutabilmek için çalışırsa, köy halkı da köyü için hep beraber hareket eder. "Köyde yabancı ve fert, hiç kimse yalnız değildir" (Dietz 1939: 32). Dolayısıyla, köy birlikte hareket edebilen bir cemaatin var olduğu yerleşim birimleridir.

Huri Günhisar "gelen misafire, yolcuya, köy odalarını açtıklarını ve odada kalacak kişinin her türlü imkânı karşılaması için gerekli erzakı evlerinden getirmiş olduklarını" ifade eder (Kişisel iletişim, 18 Temmuz 2010). Görgü eğitimi kapsamında değerlendirilebilecek bu davranış bireyden genele bir dönüşüm sergilemektedir. Bu hususta Koççugaz köyünden Hüseyin Öztürk ile yapılan görüşmede, "geçen hafta köy odası hoparlöründen odada toplanılması için duyuru yapıldığını" ifade etmesinin ardından, "köyün genel ihtiyaçlarından olan tarlalara yapılması gereken yeni sulama sistemi, caminin ihtiyaçları için para yardımı" gibi konular üzerinde konuşulduğunu belirtmektedir (Kişisel iletişim, 26 Temmuz 2010). Sivas, Divriği'ye bağlı Güneşevler köyündeki köy odasının "iş paylaşım otağı" gibi kullanımı ile Kastamonu'daki Koççugaz köyündeki köy odasının aynı amaç için kullanılması, genel itibarıyla Anadolu'nun her köşesinde köy odalarının birbirine benzer işlevlere sahip olduğunu gösteren bir örnektir.

Mübarek sayılan gecelerde mevlitlerin okunduğu, köy halkından birinin cenazesi olduğunda defin öncesi yapılması gereken ritüellerin gerçekleştirildiği maneviyat odaları görevini üstlenmektedir. Cenaze törenleri esnasında da, cenaze sahibi ve yakınları ile köy halkı köy odasına toplanmaları sağlanır. Köyde cenaze işlemlerini yerine getirecek bir imam ya da hoca yok ise farklı bir yöntemle başvurulur. Çavuşlu Çomaklar Mahallesi'nde bu duruma örnek teşkil edecek bir durum aslında çoğu köylerde benzer şekilde gerçekleşir. Köyün içerisinde ya da komşu köylerden namazı kıldırarak, cenazeyi yıkayacak, kısacası dini görevleri yerine getirecek bir kişi imam olarak seçilirdi. Hasat zamanında her aile ücret mukabilinde bir teneke buğday verirdi. "Özellikle ramazanda köyden gönüllü imam olacak bir kişi bulunamamışsa, yakın köylerden ramazan imamı getirtilirdi" (Kişisel iletişim, 27 Temmuz 2010). Bu imam köy odasında ağırlandı. Her bir aile yemekleri yapıp götürürdü. Yapılacak işleri köy halkına muhtar taksim ederdi. Bu özelliği ile görüşme yapılan köylerdeki köy odalarının işlevlerinden farklı olmasına rağmen, odalarının dini amaçlar için kullanımının ortak özelliği, manevi kültürün yaşanma mekânları olmasıdır.

Dahası, Kurtuluş savaşı esnasında İnebolu'dan, kağnılar ile Ankara'ya mermi taşıdığı bilinir. Böyle bir milli ruhuna ortaya çıkmasında birlik, beraberlik önemle üzerinde durulması gereken özelliklerdir. Köydeki, kadın, erkek halka içerisinde bulunan durumun izahı ve yapılması gerekenler, köydeki yetkili kişi(ler) tarafından

anlatılmaktaydı. “Muhtar, akşam Köy Odası’nda topladığı köylülere deniz yoluyla İnebolu’ya getirilen cephane ve top mermilerinin cepheye taşınması için bütün çevre köylere görev verildiğini anlatması” vatan uğruna, gözünü kırpmadan kucağındaki bebeği ile cepheye mermi taşımak için yola çıkan cesur Türk kadınlarına, köy odalarında yapılan çağrılar, bir köy için var olan milli ruhun harekete geçirildiği mekânlardır (www.bizdogustanharbiyeliyiz.blogcu.com/etiket/Marşı).

Köylerde “milli mücadele için hazırlık” aşamasının birlik, beraberlik ruhu içerisinde gerçekleştirildiği yer olarak köy odalarının merkez olarak kullanılması günümüzde varlığını koruyabilen vatan, millet sevgisinin köylerden başlamak suretiyle nasıl tüm yurdu sardığını gösterir niteliktedir. Köy odası olmasa bile beraberlik ruhu ya köy halkından birinin evinde, ya bir samanlıkta ya da bir evin avlusunda ortaya çıkardı. Buradaki mesele, köy odası olmazsa, milli mücadeleyi başlatacak kıvılcımın bulunamaması değildir. Söylenmek istenen şey, köy odasının sadece sohbet, herhangi bir tören ya da köyün iç sorunlarının görüşülmesi için kullanıldığı değil, milletin tamamını ilgilendiren bir harekâtın başlama noktası olarak kullanılmış olması büyük önem taşır.

Erol Güngör’ün üzerinde durduğu birlik, beraberlik ve dayanışma ile ilgili düşünceleri, Kastamonu köylerinde elde edilen verilerin kaynağını belirlemek açısından önemlidir.

“İnsan münasebetlerinde eşitlik idealinin bir başka yorumlama ve gerçekleştirilme şekli de dayanışmadır. Dayanışma, bir bakıma, insanların eşitliği gerçekleştirmek için birbirlerine yardım etmeleri demektir. Hiç kimse hayatın bütün gereklerini tek başına karşılayamayacağı gibi, yalnız başına yaşaması da imkânsızdır. Birlikte yaşanan bir hayat, onu yaşayanlara karşılıklı haklar ve sorumluluklar verir. Bu hak ve sorumluluklar çok defa kanunun yüklediği vazifeleri aşar, bir çevrenin insanları kendi aralarında belli bir münasebet şekli geliştirirler. Böylece hukuk terimi yazılı kanun ve nizamların dışında yeni bir mana kazanır” (Güngör 2000: 112).

Bu açıdan, insanoğlunun sosyal bir çevrede hayatını sürdürmesi kaçınılmazdır. Bu gerçekleşirken, dayanışma, yardımlaşma, sorumluluklar, ihtiyaçlar gibi bazı temel unsurlar hayatın içerisinde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Yaşadığımız topraklarda, özellikle köylerde bir arada hareket etme, yazılı kanunların dışında, doğal seyrinde kendini göstermektedir. İşte köy halkının köylerinde inşa ettikleri köy odaları, hem birbirleri arasında olan her türlü etkinliğe kucak açmış hem de dışarıdan gelen yabancıya ev sahipliği yapmıştır. Dolayısıyla sosyal davranış terbiyesi görgü kurallarının özümsemesi ile edinilerek bireyden topluma doğru gelişen ve kendi içerisinde bir devinimi olan eğitim doğru birey olabilme bağlamında işlevini görmektedir.

1.2.Konaklama ve Misafir Ağırılama İşlevi

Köy odalarının yöresel farklılıklara göre “oturma odası”, “misafir odası ve “konak” veya “cami odası” olarak da adlandırıldığı görülür (Düzgün 1999: 16; İvgin 1984: 7; Kazmaz 1994: 37). Ancak Kastamonu yöresindeki köy odalarının bazılarında aynı katta, bazılarında ise alt katta olmak üzere mescit bulunmaktadır. H. Önder cami, genellikle “köy odasının yanında; fakat odadan ayrı bir mekân” olduğunu ifade etmiştir (Kişisel iletişim, 29 Temmuz 2010). Misafir odası kavramı ile ilgili olarak “geleneksel misafir odaları ile ikinci dünya savaşı süresince ve sonrasında kasabalarda ve daha büyük köylerde yerel destekler ile inşa edilmiş misafir odaları arasında bir ayırım yapılmalıdır” ifadesi misafir odalarının kullanımına göre farklılık yarattığına dikkat çekilerek milli mücadele yıllarında köy halkının birlik ve beraberliğini milli ruh ile bütünleştirdiği toplanma mekânları olduğunun altı çizilmiştir (Beeley 1970: 478).

Köylerimizde eğer gelen misafir belli bir haneye değil de, köye gelmiş ise; bir başka deyişle, köyün ortak konuğu durumundaysa köy odasında ağırlanır. Nasıl ki eve gelen misafirin rahat ettirilmesi önemli ise, “yapılar da şiirler ve törenler gibi kültürü yapan öğelerdir” ifadesi ile (Glassie 2003: 73) köy odasındaki misafirin de rahatı

düşünülerek, misafire duyulan saygının, gösterilen özenin köy odasının mimarisine yansıdığını söyleyebiliriz.

Fasıllar köyü muhtarı Şükrü Demirci'nin köy odasında "düğün merasimlerinin, cenaze yıkama işleminin, mevlitlerin, köy halkı arasında yapılan sohbetlerin, yabancıların ve misafirlerin ağırılanmasının" gerçekleştiğini ifade etmesi, sosyolojik olarak bakıldığında temel işlev olan sosyal ihtiyaçların karşılandığını gösterir (Kişisel iletişim, 26 Temmuz 2010).

Diğer yandan misafir adı altında sadece yabancı bir konuğun köy odasında kalıyor olması gerekmez. Köy halkından da ihtiyaç duyanlar köy odasını rahatlıkla kullanabilir. Evi yıkılan fakir bir ailenin kışın kalacak yeri olmamasından dolayı köy odasında kalması mümkündür. Yine alt katında hayvanlarını barındırabilir, bostanını sürebilir. Köyde evi yıkılan kişilerin "Eviden kurtardığı eşyaları oraya getirip bir veya iki yıl yaşayabildiği" belirten N. Tan köy odasının köylü için birer imaret, vakıf olma özelliğini de bünyesinde barındırdığını göstermektedir (Kişisel iletişim, 21 Ekim 2010).

Yakın çağlara kadar yayla obalarından on bin evli köy ve bucaklara kadar Türk yurdunun her köşe bucağında, her köy ağası evi bitişiğinde köylünün toplanıp dertleşmesi, kervanların, yolcuların gezici çerçilerin uğrak yeri olduğu, yiyip içtiği, yatıp dinlendiği birer odası olduğu bilinmektedir. Bu durum, köy halkının gelen misafire ya da yabancı birisine göstermiş olduğu davranışın Türk kültürünün getirmiş olduğu misafirperverliğin bir göstergesi olarak düşünülebilir. "Köyü köylüyü birbirine bağlayan köylünün her derdine ortak kervanlar, konaklar, yoksullara durak olan bu odaların bin yıllık bir tarihi vardır" (Akça 1945: 3).

"Anadolu'nun pek çok yerinde, kervanların uğrak yeri olarak kullandığı kervansaraylar ve hanlar da yolcular için benzer işlevi görmekte" olduğunu ifade eden M. Taşdelen'in ifadesine göre köy odalarında kalan kişilerden para alınmazken, bu tür uğrak yerlerinde belli bir ücret alındığı çıkarımında bulunulabilir (Kişisel iletişim, 3 Ağustos 2010). Bu yüzden, işlevsellik açısından aralarında benzerlik bulunurken, yardımlaşma, dayanışma kavramları açısından bazı farklılıklar görülmektedir. Köy odaları, ticari bir amaç gütmeyen, diğerleri belli bir kâr elde etmek için ortaya çıkmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, bir kişinin misafir adı altında ağırılanması için, belli bir ticari kaygının olmaması gerekmektedir.

Araç ilçesi Akkirpi köyünde yaşamış Hüseyin Önder'den edinilen bilgiye göre; eskiden "yedi veya sekiz odası bulunun üç katlı kişiye özel köy odaları mevcut olduğu" bilinmektedir. Bu çok katlı köy odasının alt katı oda olarak işlev görmüş olduğu belirtilmektedir. "Ramazanda sahura kadar oturulup odada namaz kılınması, sonrasında sohbet edilmesi ve sahur vakti herkes evinden yiyecek getirip odada sahur yapılması" dini vecibelerin yerine getirilmesi amacı olarak görülmesinin yanında ortak paylaşım alanlarının son derece faal olarak kullanıldığı görülmektedir (Kişisel iletişim, 3 Temmuz 2010).

1.3. Hukuki İşlevi

Yardımlaşma, dayanışma olarak görünen kimi davranışların temelinde hukuksal bir yapı mevcuttur. "Ölüyü gömmek, misafire yemek pişirmek, alınan borcu ödemek" hususunda acele edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Turan 1982: 547). Bakıldığında sadece geleneksel bir davranış olarak gözükken ancak temelinde hukuki bir özellik içeren bir husustur. İslami açıdan bakıldığında ahlak çerçevesi içerisinde değerlendirilebilirken, Türk kültürü içerisinde geçmişten günümüze gelen geleneksel bir tavır olarak ele alınabilir.

Sohbetlerin edildiği köy odalarında, Türk Halk Edebiyatı türlerinden mani ve türkülerin söylenip, hikâyeler ve destanların anlatılmasının yanında bazı yaptırımların olabilmesi için kurallar mevcuttur. Usul, erkân bilmek, adap, terbiye çerçevesinde hareket etmek birinci kuraldır. Her yerde aynı şekilde kabul edilen kuralların yerine, o toplumun kendisi için koyduğu kurallar daha önemlidir. Bir yörede hoş karşılanabilecek bir davranış, başka bir yörede kabul görmeyebilir. Halk kültürü türlerinin yaşatıldığı

mekânlardan biri olan köy odalarında sözlü kurallar kabul edilen toplumsal onaylar ile tespit edilmektedir.

Toplumsal kültürün oluşmasını sağlayan ve kültürü yaşatan varlık insandır. Varlığının bir gereği olarak da uyması zorunlu yazılı ve yazısız kurallar vardır. Kurallar bazen, toplumun koyduğu resmi olmayan nitelikte olabileceği gibi, genellikle hukuki bağlamda karşımıza çıkar. Hukuki kurallar bir ülkenin genelinde geçerliliğini korurken, yerel kurallar (örfi kurallar) ise, o bölgeyi ilgilendirir özelliindedir. Genel anlamda hukuk “uyulması ve uygulanması zorunlu olan toplumsal kurallar bütünü olarak” tanımlanabilir (Önder 1984: 153). Hukuki kurallar, yazılı olması açısından Anadolu'nun bazı yörelerinde, köylerinde hala uygulanan örfi olan sözlü kurallardan farklıdır. Sedat V. Örnek “törenin, bir yöre halkında bireylerin uymakla yükümlü oldukları ya da uymaya zorlandıkları davranış kalıpları ve tutumları” olduğunu vurgulamaktadır (Örnek 2000: 128). Yukarıda bahsedilen hukuki kuralların önceleri örfi kurallar olarak toplumda yer etmesi durumu, insan davranışlarındaki sınırları belirlemek açısından değerlendirilebilir. Toplum tarafından kabul görmeyen davranışta bulunanları, törelere göre cezalandırmak, hukuki kuralların koyduğu cezalardan daha ağır olabilir. Cezaların uygulanması köy ihtiyar heyeti ya da tarafsız köyün büyükleri tarafından uygulanabilir. Köy odası ortamına özellikle ahlaksızlık, hırsızlık, dolandırıcılık yapanların alınmamasına dikkat edilir.

Köy odalarında köy ihtiyar heyetinin bir araya gelerek, muhtarla birlikte köyde hukukun sağlanması için oluşturdukları bir yargı sistemi mevcuttur. Sosyal Köylerdeki ilişkilerin ve etkileşimin uzun süreli ve güçlü olması da, bir arada yıllarca yaşayacak köy halkının kendi kurallarının meydana çıkmasında önemli bir role sahiptir. Araç Serdar köyü sakini Namık Alıcı ve Cide Çataloluk köyü sakini Mehmet Derin'in, köydeki anlaşmazlıklar karşısında köy odasının üstlendiği göreve dair “köy halkı arasında bir anlaşmazlık durumunda ya da herhangi bir hırsızlık, başkasının toprağını ihlal etmesi problemleri kişilerin köy odasına çağrıldıkları” söylemleri tarihi geçmişi içerisinde köy odalarına “yerel yargı kurumu” gibi bir özellik verildiği öne sürülebilir (Kişisel iletişim, 08 Ağustos 2010 / M. Derin ile kişisel iletişim, 19 Temmuz 2010). Anlaşma sağlanmak için iki tarafta dinlenir. İki tarafın var olan sorunun ortadan kalktığını birbirlerine ifade etmeleri ve el sıkışmaları ile birlikte problemin çözümlendiği kararına varılır. Köy heyeti ortada yanlış bir davranışın olduğu düşüncesine varırsa ve iki taraf arasında halledilebilecek bir durum ise ikna yöntemi ile anlaşma yoluna gidilir. Eğer anlaşmazlık devam ederse ya da çözümlenemeyecek bir olay ise, mahkemeye gönderilerek yasal hukuki süreç başlatılmış olur.

1.4. Sosyal Kontrolü Sağlama İşlevi

Konaklamak için gelen misafirin yanında, tamamen görevi icabı köylere gelen misafirler de vardır. Kaymakam, jandarma, sağlık memuru, öğretmen gibi kamu görevlileri de köy odasında ağırlanırlar. Kimi zaman sadece ziyaret amacı ile gelen bu kişiler, bazen de köy halkını belli konularda bilinçlendirmek için köyü ziyaret ederler. Örnek vermek gerekirse; köylüye doğum kontrolünün önemini anlatacak sağlık memuru, öncelikle köyün muhtarı ile görüşülür. Köy odasında konunun önemi muhtara anlatıldıktan sonra, sağlık memurunun köylüye bu konuyu açıklaması daha uygun olur. Köy halkına özellikle sosyal yaşam çerçevesinde ne türlü bilgi verilecekse verilsin, öncelikle köy odasında köyün muhtarı veya ağası ile konuşulur. Diğer bir deyişle ikna edilmeye çalışılır. Görüldüğü gibi, yabancıların kendini kabul ettirdiği köydeki sosyal kontrolü sağlayan yerlerden birisi köy odasıdır.

Köy odaları ulaşımın zor olduğu, iletişim sıkıntısının yaşandığı yerlerde daha çok göze çarpar. Çünkü köye gelen yabancı bir kişi, vasıtanın olmayışı, olsa bile yolların ulaşımına müsait olmaması gibi nedenlerden dolayı köyde konaklaması gerekir. Köy odası, bu tür ihtiyaçların giderilmesi yönünden de önemli bir yere sahiptir. Her yenilik ya da her değişim aslında bir gereksinimden ortaya çıkar. Bu açıdan bakıldığında, yapılan köy odası zamanla farklı kullanımlara ev sahipliği yaptığından

dolayı, pek çok işlevin türemesine neden olmuştur. Ulaşımı zor, iletişim olanaklarına sahip olmayan köy halkı genellikle dışa kapalıdır. Kastamonu'nun dağ köylerinden olan Çavuşlu Köyünün Çomaklar mahallesinde bulunan köy odasının işlevlerinin neler olduğuna dair yapılan görüşmeler neticesinde, diğer köylerde olduğu gibi benzer cevaplar alınmıştır. Ancak, dışarıdan gelen yabancıların evde değil de neden köy odasında misafir edildiği sorulduğunda ise, yabancı birinin aileye girmesinin uygun olmadığı tarzında bir cevapla karşılaşmıştır. “Köylü bir taraftan misafirperverlik gibi geleneksel değerlerine sahip çıkmak, koruyup sürdürmek isterken, bir yandan da köy için yabancı olan konukları kendi evinden, mahremiyetinden uzak tutmak için bu kurumları üretmiştir” (Bilir 2004: 11). Y. Kerim “düğün, cenaze gibi merasimler için gelen misafirler genellikle yakın çevreden, akrabalarından oluştuğu için köy halkı evinde ağırlayabildiğini ancak yabancı bir misafirin sadece köy odasında ağırlandığını” özellikle vurgulamıştır (Kişisel iletişim, 26 Temmuz 2010). Köy odası, köy ile yabancılar arasındaki penceredir. Tanınmayanın, bilinmeyenin, keşfedilmeye çalışıldığı sosyal kontrol merkezidir.

Örnek olarak; Çatalzeytin, Kavaklı köyü sakini Ahmet Yamanın “misafirin her zaman baş tacı olduğunun” belirtilmesinin yanında yabancı misafirlerin, köyde konaklaması gerekir ise öncelikle köy halkı tarafından kim olduğunun yapılan sohbet esnasında sorulan sorularla öğrenilmiş olduğu özellikle ifade edilmektedir (Kişisel iletişim, 20 Temmuz 2010). Ailenin ayakta kalabilmesi için belli başlı kurallar ve değerlere uyulması gerekmektedir. Dolayısıyla “Türk köylerinde sosyal kontrol çok kuvvetlidir” (Erdentuğ 1977: 43).

1.5.Eğlence ve Sohbetin Eğitici İşlevi

Boş vakit geçirmek olarak algılanabilecek köy odaları, aslında birer kültür yuvası olarak kullanılmıştır. Daha çok kış aylarında ve ramazan gecelerinde yapılan sohbetler ile gerçekleştirilmiştir. Ulaşım araçlarının olmadığı veya kısıtlı olduğu ve binek hayvanların daha sık kullanıldığı dönemlerde gelen yolcuların ağırlanması için hazırlanmış ortak kullanım mekânları olan köy odaları barındırdığı kültürel birikimi ile ve geleneksel öğretilerin buluşma noktası olma özelliği ile kültürel miras özelliği taşır. Özünde maddi olmayan kültür uygulamaya geçirilirken “maddi formlara bürünür” (Güngör 2006: 15). Buradan yola çıkarak, köy odalarının neden ve nasıl yapıldığı konusunda bir fikre sahip olmayan ya da farklı kültürden olup da köy kültürünü bilinmemesi köy odalarının yalnızca dört duvardan ibaret olduğunu düşüncesini de beraberinde getirir. Köy odasının inşasında kullanılan teknolojik yenilikler ile daha kolay yapılması durumu söz konusu olsa bile, odanın yapılmasının nedeni, oradaki davranışlar, içerisindeki malzemenin nasıl tedarik edildiği ve ne amaçla kullanıma sunulduğu gibi durumların kültürel bağlamda ele alınması gerekmektedir. “Halkbiliminin en önemli işlevlerinden birisi olan toplumu kültürleri hakkında bilinçlendirmek” gerektiği temel prensibini olmalıdır (Çobanoğlu 2000b: 13).

Odalarda ki sohbetler sayesinde, kültürel değerlerin, sorumluluk sahibi olmanın, büyüğe saygının, ahlaklı olmanın, hak yememenin, konukseverliğin gençlere burada öğretilmesi kültürün aktarılması bağlamında örgün olmayan bir eğitim özelliği de taşımaktadır. Gençler, verilen görevleri zamanında yapmayı, görgü kurallarını öğrenirler. Bir ülkenin sahip olduğu halka dair “okumamış ya da az okumuş kişilerden oluşan bu büyük yığın, örgün eğitimden uzak kalmış, ilkel ve doğal çevrenin etkisi altında, bir çeşit yaygın eğitim ortamının biçimlendirdiği büyük bir kaynak” olduğu fikri insanın hayatı boyunca eğitimin sürecinin merkezinde olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Önder 1984: 153).

Cemaat şeklinde yaşayan köy halkı için, sürecin daha yavaş ve daha temkinli işlediği söylenebilir. Günümüzde köylere bakıldığında “kapalı bir toplum halinden çıkarak dış dünyaya açılması” sürecin neden hızlı işlemediğini gösterir niteliktedir (Tuğaç, vd. 1970: 251).

İnsani bir ihtiyaç olan eğlencenin eğitim ile olan ilişkisi teknolojinin gelişmesi ile elektronik ortama geçiş sürecinde daha da önem arz etmektedir. Televizyon, cep telefonu, bilgisayar gibi teknolojik araçlar ile eğlencenin yaşam alanlarımıza kadar girmesi ile eğlencenin eğitimsel yanında küresel bir süreçte başlamış olmuştur. Bu bağlamda günümüzün eğlence ve eğitim bağlantısı köylerde köy odasının varlığını koruyabildiği zamanlarda özellikle erkeklerin eğlence ve sohbet amaçlı olarak bir araya geldikleri ve uzun kış gecelerinde birlikte zaman harcadıkları kültür paylaşım mekânlarıdır. Günümüzde oynanan herhangi bir oyun pek fazla görülmemektedir. Köylerde eğlencelerin yaşandığı mekânlardan biri olan köy odalarındaki kültürden bahsetmek bazı soruları da beraberinde getirmektedir. Oynanan oyunlar neden, nasıl ve kimlerle oynanmaktadır? Oyunlar kimlerden öğrenilmektedir? Eğlence esnasında bir şeyler yenip, içilir mi? Neden oyunlara ihtiyaç duyulmaktadır? Kadınların eğlence mekânları nerelerdir? gibi sorulara verilecek cevaplar yapılan araştırmanın sonuçlarını daha iyi görebilmek açısından çok önemlidir. Böylece alınan cevaplar eğlence boyutunun yanında dayanışma, yardımlaşma, sosyalleşme, gizlilik gibi konuları da açıklama imkânı verirken köy odalarının eğitimsel işlevi de ortaya konulacaktır. Eğlence kültürünün bir parçası olan oyun, köy odalarını daha cazip hale getirmiş, köy halkının daha sık bir araya gelmesini sağlamıştır. “Eğlence kültürünün bilinen ilk ve önemli kapalı mekânları” olan köy odaları eğlence kültürünün bir parçası olan oyunlarda ortak paylaşım alanı olma özelliği ile kültürel ve sosyal açıdan önemli bir görev üstlenmektedir (Yakıcı 2010: 97).

“Temelinde birçok sosyal olgunun” barındığı ve zamanla bazı değişikliklere uğrayarak, yerine yenilerinin geldiği eğlence türüne oyun denilir (Öztürk 2003: 92). Karagöz ile Hacivat, Orta oyunu gibi eğlence kültürünün önemli malzemeleri, günümüzde yerini tiyatroya, sinemaya, operaya, internet oyunlarına, televizyon programlarına bırakmıştır. Sözlü ve yazılı kültür ortamlarında ki eğlenceler bir biriyle aynı şekilde meydana gelmez. Bazı programlarda belki de sözlü kültürün ortaya koyduğu oyunları şekil değiştirerek varlığını koruyabildiğini söyleyebiliriz. Güzel vakit geçirmek, teknolojik aletler ile sağlanmaktadır. Dolayısıyla, köy odalarında da oynanan o eski oyunlar, şu an oynanmamaktadır. Küçüklerin büyük sohbetlerini dinleyerek dürüstlüğü, saygıyı, yardımlaşmayı, kültürel değerleri, misafirperverliği, eğlence kültürü içerisinde müzik, oyun gibi dalları öğretmeyi üstlenen köy odaları doğal eğitimin bir parçası konumundadır.

Nebi Özdemir'in “Türk Eğlence Kültürü” adlı kitabında Bauman'ın bilgisinden yararlandığı “kamusal alanlar” kavramı “köy odası” için kullanılmaktadır (Özdemir 2005: 95). Köy odalarının işlevlerini kentlerde başka yapılar üstlenmesi sebebiyle, kamuya diğer bir deyişle köy halkına ait mekânlar küreselleşmenin etkisiyle çağa ayak uyduramamıştır. O halde, bu süreç içerisinde değişimi, kültürel değerlerimize zarar vermeden hayatımıza geçirebilmek hususunda iyi düşünmek gerekir. Aksi takdirde, varlığından bile haberdar olmadığımız çoğu değerlerimizin yok olup gitmesine seyirci kalmış olacağız. Yukarıda bahsedilen oyunlar ve oynandığı yerlerden biri olan köy odalarından bahsedilirken “nerede o güzel günler” deniliyorsa, geçmişe özlem, bu yönde gerçekleşen değişime hayıflanma söz konusudur. Nitekim Araç ilçesine bağlı Kavacık köyünden Nail Tan'ın “şu an düğünde, bayramda köy halkına açık olan köy odaları eskiden, köylünün hususi olarak akşamları evlerinden yiyecek ve içecekler getirerek yiyip, içtikleri, sohbet ettikleri, çeşitli eğlencelerin düzenlendiği yerlerdi. İçerisindeki eşyalar gurbette yaşayan o köyün yerlileri tarafından gönderilirdi ya da getirilirdi” diye bahsetmesi bu durumu doğrular niteliktedir (N. Tan ile kişisel iletişim, 21 Ekim 2010). Köy odalarında eğlence kavramı günümüzde varlığını koruyamamakla birlikte, oynanan oyunlarda birer birer unutulmaya yüz tuttuğu da görülmektedir. Oysaki oyun “önemli eğitimsel bir araç” olma özelliği ile bilişsel, duygusal ve sosyal bir araç özelliği taşımaktadır (Whitebread 2012: 31).

Bir köyde yer alan köy odasını inşa eden halk, kendi özelliğini, göreneklerini, âdetlerini, geleneksel boyutta bu mekânlara taşımıştır. Köy odalarında gerçekleşecek her türlü faaliyetin kaynağı, yine köy halkının kendisi olmuştur. Odaların ortadan yavaş yavaş kalkmasının nedeni yine köy halkı olmuştur. Burada köy cemaati suçlu konumunda düşünülmemelidir. Doğal bir süreç olarak kabul edilmelidir. Çünkü “her mekân ve ortam, kendi insan tipini, eğlence aktörlerini ve ürünlerini de beraberinde getirmiştir” (Özdemir 2007: 19).

Köy halkı odalarda boş zamanlarını değerlendirmek için bir araya geldiklerinde yüzük ya da diğer adıyla fincan oyunu gibi oyunların dışında, domino oyununun da oynandığı ve sazlı sözlü sohbetler eşliğinde de halk oyunu oynadıkları M. Şabanoğlu'dan edinilen bilgiler arasındadır. Geçmişten günümüze gelen oyun kültürü de böylece devamlılığını korur. Oyunların, sadece eğlendirici yönleri olmayıp, eğitici yanlarının da olduğu söylenebilir. “Toplumsal yaşayışın kuralları”, oyunlar vasıtasıyla yeni nesillere aktarılır (Özhan 1986: 239).

“Tura, Yüzük, Turşucu, Çocuk Okutma, Sınır Taşı, Domuz Avı, Çift Sürme” (http://www.obalar.com/köy_odası.html) gibi oyunlar köy odalarında oynanan oyunlardandır. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde odalarda oynana gelmiş bu oyunlar arasında M. Şabanoğlu, Kastamonu köy odalarında çoğunlukla “yüzük” oyunu oynamıştır (Kişisel iletişim, 27 Temmuz 2010). Diğer oyunlar, hayvan figürleri sergileme, taklit yapma gibi özellikleri ile “yüzük” oyunundan ayrılırlar. Genellikle her yörede oynanan “yüzük” oyunu, Kastamonu köy odalarında oynanan oyunların başında gelir. Yüzük oyunu, “baş aşağı çevrilmiş fincanların içine saklanmakla birlikte, mendil altında saklanarak ya da bir ipe geçirilerek de oynandığı” ifade edilir (And 2003: 247). İpe geçirilerek oynanan oyundan ziyade, fincan ile ya da mendil kullanılarak oynanan şekli Kastamonu yöresinde görülmektedir. Bu gelenek büyüklerden küçüklere aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.

Köy halkının tarımcılıkla uğraşması ve kitle iletişim araçlarından yoksun olması; o günün insanını kültürel etkinliklere yöneltmiştir. Âşıkların atışmalarından, okunan şiirlere, söylenen türkülerden, anlatılan masallara kadar her türlü etkinlik birlikte gerçekleştirilmiştir. Pertev Naili Boratav “âşık-hikâyecilerin, köylerde özellikle düğün zamanları ve uzun kış geceleri köy odalarında; şehir ve kasabalarda ise özellikle ramazan gecelerine münhasır olmak üzere kahvehanelerde Köroğlu, Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Tahir ile Zühre gibi hikâyeleri Kars, Erzurum gibi Kuzeydoğu ve Maraş, Çukurova gibi Güneydoğu Anadolu illerinde” anlatıldığından bahsetmektedir (Boratav 1969: 63).

Eğitim mekânı işlevini yürüten köy odaları aynı zamanda yeteneklerin sergilenerek kültür aktarımının gerçekleştiği sosyal ortamlar olmasının yanında eğitim kurumu özelliği taşımaktadır. “Âşık adayı gelenek temsilcisi usta âşıkların yakınında bulunmakta, onların özellikle köy düğünlerindeki, köy odalarındaki meclislerini, fasıllarını takip etmekte, hatta usta âşıklarla arkadaşlık etmekte ve seyahatlere çıkmaktadır” (Aslan 2007: 47). Bu durum günümüzde elektronik kültürün gerektirdiği şekilde cereyan ederek değişikliğe uğramıştır.

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, boş vaktimizi kullanım biçimimizi kökten bireyselleştirmekte ve birçok sosyal katılım fırsatını yok etmektedir (Çakır 2005: 124). Bu durum hayatı kolaylaştırmak adına bir fayda sağlıyor gözükabilir. Ancak sosyallikten uzak, içi boş oyalanma faaliyetleri biçiminde hayatta yerlerini alan teknolojik tabanlı eğlence ürünleri gelenekte var olan çoğu kültürel ve sosyal etkinlikleri yok etmektedir. Böylece daha kolay ve az çabayla ulaşılabilen eğlence ürünlerinden televizyon, internet, cep telefonu insanların kültür aktarımından çok oyalandığı araç haline gelmiştir. “Teknolojik gelişmeler insan varoluşunun bir sonucu” olduğu gerçeği, değişimin önüne geçilemeyeceğini ortaya koymaktadır (Glassie 2005: 233).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kültüre ait değerlerin toplumlar tarafından yaşayışlarının içerisinde yer almasının yanında, bu değerlerin değişim sürecinde elde edilen değer daha çok önem arz etmektedir. Gün geçtikçe değişen değerlerin insan hayatındaki yerini koruyabilmesi değişime uğramasıyla önemi korur. Sürekli hareket halinde olan bu süreç içerisinde kabul görmüş, yaşam içerisinde aitik hissi veren kültürel boyuttaki mirasları kökten yok etmek veya yokmuş saymak, çağdaş olabilmeyi ve modern yaşamda yer alabilmeyi beraberinde getirmez. Modernleşme kavramı farklı bilimler tarafından çeşitli biçimlerde farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Modern olana sahip olunması, çağa ayak uydurabilme düşüncesiyle doğru orantıda algılanabilmektedir.

Oysaki kültürel değerlerin kabul etmediği bazı davranışlar, modernizm sürecinde kabul görüyor gibi gözükmektedir. Büyüklerin karşısında oturma adabından, konuşma esnasında büyüklerin sözünü kesmeye kadar birçok durum göreneklerin değerini yitirmesi olarak açıklanabilir. Dahası, gelişim süreci içerisinde, daha iyiyi elde etmek isteyen insanın, daha rahat bir yaşama ulaşmak isteme arzusu gibi durumlar da modernleşme adı altında ortaya çıkmıştır. Köy toplumunun kalkınması ve modernleşmesi için sunulan imkânların köylü tarafından kabul görmesi de değişim süreci içerisinde bazı değer yargılarının kaygılara dönüştüğünü göstermiştir. Yeni olanı kabul ederken eski olanı görmezlikten gelmek, gelecek nesillere yapılacak en büyük haksızlık olacaktır.

“Kitle iletişim araçlarının köylere girişi ile köy hayatında eğlence tarzı ve şekli değiştiğini” ifadesi, insanların daha çok bireysel hareket etme yolunu seçmelerinin, evinde televizyon başında, ya da telefonla görüşerek vaktini değerlendirmelerini, bireysel davranmaya uygun olmayan köy odalarının sürekliliğinde belli sıkıntıların olduğunu işaret etmesi açısından önemlidir (Özarlan 2001: 275).

Elbette ki, yeniliklere açık olmak, yaşayan insanoğlu için vazgeçilemez bir gerekliliktir. Eski olan gelenekte var olandır denilebilir. Ancak, gelenek kendini yenilerken, eski geçmişte kalır, günümüzde varlığını koruyamaz. Geleneğin değişmesinin kaçınılmaz oluşu açıktır. Farklılaşmanın sürekli olmadığını, sosyal çevrenin ve toplumun zaman içerisinde önceki halinden tümüyle farklı halde olması ayrı bir toplumun oluşmasına neden olur. Bir değişim eskinin yerine geçtiğinde, geleneksel olmaya aday konumdadır. Çünkü şekil değiştirmesine rağmen, gelenekler hala yaşatılmaya çalışılmaktadır. Köy odalarında yapılan sohbetler günümüzde kahvehanelere, kafelere taşınmış ve hatta elektronik ortamlarda sanal sohbetler sıkça yapılır hale gelmiştir.

Tarihsel süreçte halk kütüphaneleri, köy okulları, okuma odaları, köy enstitüleri gibi kurumlar gibi köy odaları da Türk kültürünü meydana getiren değerlerin öğretilmesi ve aktarılması hususunda önemli görevler üstlenmişlerdir. Köy odalarının sosyal, kültürel işlevler içerisinde birliğin, yardımlaşmanın, konukseverliğin, eğlencenin öğretilmesi ve sözlü kültürün aktarım mekânlarından olan köy odalarının halk bilimsel açıdan üstlendiği sorumlulukların genel çerçeveyi oluşturan eğitim işlevine dâhil olduğu görülmektedir. Köy odalarının usta-çırak ilişkisinin yaşandığı âşıklık geleneğine, masal anlatma geleneğine ev sahipliği yaptığı ve yaygın eğitimin sağlanması gereken öğretileri ve kazanımları ortak paylaşım mekânı olan ortak belleğin buluşma noktası haline gelen köy odaları üstlenmiştir.

Geçmişimizden haberdar olmadığımızda geleceğimizi göremeyiz. Geçmişle bugünü birleştiren değerler topluca bir açık hava müzesinde sergilenmelidir. Somut olmayan kültürel mirasın doğal ortamı genellikle köy ortamı olduğu için örnek bir Türk köyü kurulmalıdır. Köy seyirlik oyunları köylerde avlularda ve odalarda oynandığı için erkeklerin oynadıkları oyunlar avluda, kadınların oynadıkları oyunlar evde sergilenmelidir. Bu gibi çalışmalar ile teknoloji çağının kültürel değerlere karşı olumsuz etkisine olumlu bir ivme kazandırılabilir. Bu sayede değişim içerisinde olan geleneğin gelişimi de sağlanmış olur.

Köy odalarının teknolojik gelişmeler ile yalnızca internet sayfalarında kalan fotoğrafları ve verilen bilgilerin metin merkezliğinden çıkarılarak bağlama yani icranın uygulamanın mümkün kılınacağı bir biçime dönüştürülmesi gereklidir. Dolayısıyla günümüzde Karagöz-Hacivat, orta oyunu, meddah, masal anlatımı gibi faaliyetlerin gerçekleştirildiği somut olmayan kültürel miras kapsamında yapılan çalışmalar ile halk inançları ve pratiklerinin uygulamalı olarak yer aldığı canlı müzelerin varlığı kültür varlığımızın, milli değerlerimizin, tarihsel mirasımızın yaygın eğitim kapsamındaki yansımalarıdır. Yukarıda bahsedilen köy odalarının her bir işlevi daha eğitimi, bilinçli, öz değerlerine sahip çıkan, koruyan ve psiko-sosyal açıdan da sağlıklı nesiller yetişmesini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Yazılı kaynaklar

- AKÇA, Kemal. (1945). "Eski Köy Odaları". *Halkevleri Mecmuası*, I(6), Ankara.
- AND, Metin. (2003). *Oyun ve Bugü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ASLAN, Ferhat. (2007). "Kars Yöresi Âşıklarının Usta-Çıracak Geleneği Bakımından Değerlendirilmesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXXVI(36). 41-77.
- BAŞGÖZ, İlhan. (1986). *Folklor Yazıları*, Ankara: Adam Yayınları.
- BEELEY, W.Brian. (1970). "The Turkish Village Coffehouse As A Social Institution. Geographical Review", 60 (4): 475-493.
- BİLİR, Mehmet. (2004). "Geleneksel Köy Odalarından Çağdaş Halk Odalarına Halk Eğitimi Açısından Tarihsel Bir Bakış", *Folklor/Edebiyat*, Sayı: 37, Ankara: Başkent Matbaası.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit. (2009). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- BORATAV, N. Pertev (1969). *100 Soruda Türk Folkloru*, C.1, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÇAKIR, Vedat. (2005b). "Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence Ve Televizyon (Konya Örneği)". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı:13: 123-142.
- ÇINAR, Kerim. (1991). "Konya Ovası Köy Yerleşmelerinde Misafirhaneler (Köy Odası)", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, 5-7 Mart 1990, Ankara: Bildiriler (S.57-71), Ankara: Kültür Bak. Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2000a). "Bilim Felsefesi Bağlamında Halkbilimi Ve Halk Bilimsel Bilginin Teleolojik Serüveni", *Folklor/Edebiyat*, 6(24), 27-42.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2000b). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2008). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOPUROĞLU, Cemalettin. (2003). "İnsan, Çevre, Kültür Etkileşimi Çerçevesinde Barınma Kültürü", *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 57, S.46-57.
- DIETZ, F. John. (1939). *Köy*. (Çeviren: Mehmet Ali Akademi), Ankara: Ankara Basım Ve Ciltevi.
- DÜZGÜN, Dilaver. (1999). *Erzurum Köy Seyirlik Oyunları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERGİN, Muharrem. (1964). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- GLASSIE, Henry. (2005). *Halk Mimarisi Hakkında II*. Çev: Abbas Karakaya. Milli Folklor. Sayı 9(68), 232-234.
- GÜNAY, Umay. (2009). *Türk Kültürüne Eleştiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNGÖR, Erol. (2000). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- GÜNGÖR, Erol. (2006). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- İVGİN, Hayrettin. (1984). "Gerede'nin Aşağı Ovacık Köyünde Konak Geleneği". **Halk Kültürü Dergisi**, 13(37), s.7-8.
- KAZMAZ, Süleyman. (1994). **Beyazsu Köyü (Bir Köy Araştırması)**. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- KILINÇ, Aziz. (2005). "Sözlü Ürünlerin Geleceğe Taşınmasında Ortamların Rolü Ve Bir Örnek". **Milli Folklor**, 9(68), 85-90.
- KIRPIK, Güray; ÜNAL, Uğur; IŞIK, Hasan; DEMİRTAŞ, Bahattin; AKYOL, Hasan; BİRBUDAK, S. Togay; TOKDEMİR, A. Muhammet . (2012). **Türk Eğitim Tarihi**. Ankara: Otorite Yayınları.
- Köy Odası Oyunları (t.y), www.obalar.com/koyodasi.html. Erişim tarihi: 17.03.2011
- LEE, Joey. (1915). **Play In Education**. New York: Macmilan Company.
- ÖNDER, A. Rıza. (1984). **Halk Hukukunun Kaynakları**. Ankara: G.Ü. Basın-Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- ÖRNEK, S. Veyis. (2000). **Türk Halkbilimi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZARSLAN, Metin. (2001). **Erzurum Âşıklık Geleneği**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZDEMİR, Nebi. (2005). **Türk Eğlence Kültürü**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZDEMİR, Nebi. (2007). "Osmanlı Tüketim Kültürü, Eğlence Ve Yazılı Medya İlişkisi". **Milli Folklor Dergisi**, 10(73), 12-22.
- ÖZDEMİR, Nebi. (2009). "Kültür Ekonomisi Ve Endüstrileri İle Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi". **Milli Folklor Dergisi**, 11(84), 73-86.
- ÖZGÜNEŞ, Mehmet. (1987). "Eğitim Sistemimiz Ve Eğitim Fakültelerimiz". Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education). Sayı 2. 19-23.
- ÖZGÜR, M. Serife Bacı. Ağ Sitesi: www.bizdogustanharbiyeliyiz.blogcu.com/etiket/Marşı, Erişim tarihi: 10.05.2011
- ÖZHAN, Mevlüt (1986). "Kırşehir İli Kızılcı Köyünde Oynanan Dramatik Köy Seyirlik Oyunlarından Örnekler". **Türk Folklorundan Derlemeler**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ÖZTÜRK, Rıdvan (2003). "Tura Oyunu". **Milli Folklor**. Ankara, 8(57), 92-95.
- RAHİMGULİYEV, Bayram (2006). "Eski Köye Yeni Çikolata". **Milli Folklor**, 9(71), 64-66.
- TUGAÇ, Ahmet., Yurt, İbrahim., Ergil, Gül (1970). **Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması**. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- TUĞRUL, Mehmet. (1946). "Köy Halk Odaları". **Ülkü Milli Kültür Dergisi**. Sayı: 109.
- TÜRK, Hüseyin. (1990). "Güneşevler Köyünde Yardımlaşma Gelenekleri". **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**. 33(1,2), 493- 504.
- TÜRKDOĞAN, Orhan. (1977). **Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları**. İstanbul: Dede Korkut Yayınları.
- ERDENTUĞ, Nermin. (1977). **Sosyal Adet ve Gelenekler**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- WHITEBREAD, David. (2012). **The Importance of Play. England:** University of Cambridge

Sözlü Kaynaklar

- Alıcı, Namık: 78 (Dt. 1932), Erkek, Doğum Yeri: Kastamonu /Araç, Serdar Köyü, Eğitim Durumu: Okuma Yazma Bilmiyor. Serdar Köyünde 8 Ağustos 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.
- Demirci, Şükrü: Yaşı: 70 (Dt.1935), Erkek, Doğum Yeri: Kastamonu /Selalmaz, Eğitim Durumu: İlkokul Mezunu, Çavuşlu Köyü Çomaklar Mahallesiinde 26 Ağustos 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.
- Derin, Mehmet, Yaşı: 70 (Dt. 1940), Erkek, Doğum Yeri: Kastamonu / Cide, Eğitim Durumu: İlkokul Mezunu, Çataloluk Köyünde 19 Temmuz 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.

Kerim, Yakup: 75 (Dt. 1932), Erkek, Doğum Yeri: Kastamonu/Daday, Karapınar Köyünde 26 Temmuz 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.

Günhisar, Huri: 72 (Dt.1938), Kadın, Doğum Yeri: Kastamonu/Daday, Karacaören, Eğitim Durumu: Okuma Yazma Bilmiyor. Karacaören Köyünde 18 Temmuz 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.

Önder, Hüseyin: Yaşı: 79 (Dt. 1926), Kadın, Doğum Yeri: Kastamonu/Araç, Akkirpi Köyü, Eğitim Durumu: Lise Mezunu, Kastamonu Merkezde 3 Temmuz 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.

Özürk, Hüseyin: 65 (Dt. 1945), Doğum Yeri: Kastamonu/Daday, Koçcugaz Eğitim Durumu: Okuma Yazma Bilmiyor, Koçcugaz Köyünde 26 Temmuz 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.

Şabanoğlu, Mehmet: Yaşı: 58 (DT. 1954), Erkek, Doğum Yeri: Kastamonu/Daday, Çavuşlu Köyü Eğitim Durumu: Okuma Yazma Bilmiyor, Çavuşlu Köyü Çomaklar Mahallesinde 27 Temmuz 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.

Tan, Nail, Yaşı: 70 (Dt. 1941), Erkek, Doğum Yeri: Kastamonu/Araç, Eğitim Düzeyi: Üniversite, Ankara, Çankaya İlçesinde 21.10.2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.

Taşdelen, Mahmut: 70 (Dt. 1940), Erkek, Doğum Yeri: Kastamonu /Pınarbaşı, Karafasıl Eğitim Durumu: Okuma Yazma Bilmiyor Karafasıl Köyünde 3 Ağustos 2010 Tarihinde Ali Osman Abdurrezzak'ın Yaptığı Görüşme Notlarıdır.